

כישרון האמונה

הרב מיכאל אושפיזאי*

- א. מהי אמונה?
ב. חשיבות ומשמעות לימוד אמונה

א. מהי אמונה?

יסוד האמונה השלמה שבלב נובע הוא מתוך מעמק סגולת הנפש שבישראל. לעומתו מכוון קרבן העומר של שעורים, מאכל בהמה, הנוטה רק לרגש הטבעי. אחריו ועל גביו בא יסוד העילוי השכלי והלמודי. אמנם חולשת האדם גורמת, שבהיותו מוכשר למחקר שכלי יוחלש בו יסוד הנטיה האמונית, ובהיותו שלם באמונה הוא עלול למעט בהשכלה וחכמת לב. אבל תכלית דרך הישרה היא, שכל כח לא ימעט את חברו, ולא יתמעט על ידו, כ"א יתגלה בכל מלא עזו, כאילו היה הוא השולט לבדו. כח האמונה צריך שיהיה שלם כ"כ כאילו אין לו שום אפשריות של מחקר, ולעומת זה צריך שיהיה כח החכמה כ"כ מעולה ומזורז כמו לא היה כלל כח של אמונה בנפש. "אדם ובהמה – ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה". אכן זאת היא מורשה מיוחדת לישראל, שהאמונה הקיימה היא אצלם טבעית, מצד המורשה הגלויה של גילוי שכינה, "רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה – הנסה אלהים לבא לקחת לו גוי מקרב גוי". ולהפך, הכפירה היא

*. סוכס ונערך ע"י ראם דה-האן וטל רוזנווסר, המאמר עבר את הגהת הרב.

אצלם בלתי טבעית, ואפשרית רק ע"י העזה של שכרון, שמתוך עקשות או תאוות. מה שאין כן באומות העולם, שמציאות האמונה אצלם היא דוקא ע"י שכרון, כי לא נגלו להם ענינים מוחשיים גדולים על יסודי אמונותיהם, על כן אין טבעם האנושי גוזר להאמין כ"א ההסכמה המשכרת וההתגברות על הטבעיות. ועל כן טובה מאד לישראל תמימות האמונה בפשטותה, שהיא ג"כ מבוררה כיום בהיר, "ברה כחמה". ולפיכך מחובר הוא פסח לעצרת ע"י ספירת העומר שבבית המקדש, שהיא מחברת את מנחת השעורים, מאכל בהמה, נטית הרגש הטבעית, אל החטים, מאכל אדם, העלוי השכלי הרוחני, "עץ הדעת חטה היה". ושני הכחות היסודיים האלה מגלים את כל מלא ערכם ופעולתם, במעמקי הנפש ומרחבי החיים, בהופיעם כל אחד בצורתו העצמית השלמה, באין שום דבר מעיק לו כלל, ובהתכנסם והתקשרם יחד למערכה אחדותית עליונה.

מדברי הרב כאן נשמע שאמונה היא סוג של סגולה. ההבחנה הראשונית של האדם במושג אמונה היא שזה דבר שנבנה לאט-לאט, תהליך מחשבתית-רצוני שיוצר את תחושת האמונה, אך כאן הרב אומר את האנטיתזה- או שיש לך אמונה או שאין לך את זה. האמונה היא סגולה- או שזה נמצא בך, או שגם אם תעבוד על זה כל החיים אתה לא תוכל לייצר את זה בצורה של יש מאין.

האמונה היא התפיסה של החיים שלנו, איך שאנחנו מסתכלים על החיים, והכול מתחיל מתוך סגולה. בני האדם יכולים לחוש את הזמן בשונה מהחיות. לדוגמא- לסוס שעומד כל היום באורווה אין תחושת זמן, הוא לא מרגיש שהוא צריך לנצל את הזמן, מבחינתו עמידה באורווה כל היום זה עיסוק מאוד חשוב. תחושה זו מגיעה כי אין לו את היכולת לחוות את הזמן, אלא רק את ההווה. כל החיים שלנו מתחילים מתוך כישרון, מתוך סגולה. סגולה זו תחושה שיש לך מראש, שגורמת לך לחיות על פיה.

7. הרב קוק, אורות ישראל, פרק ח', פסקה א'.

היכולת שלנו לראות מאחורי כל זוג עיניים נשמה, זו גם סגולה, לא כל יצור בעולם יכול להרגיש את התחושה הזו, על כל המשתמע ממנה. אנו יכולים להסתכל על העולם כאוסף של מקרים, יש אפילו ספר בשם "מעבר לקשת בענן" של המדען ריצ'ארד דוקינס – שכל מטרתו היא להראות שאין שום דבר בעולם, הכל מקרי, הכל חולף. אך אפשר גם להסתכל על העולם אחרת, לראות בעולם משהו גדול, סיפור, נשמה, אפילו ברמה של הפנתיאיזם, אתה קם בבוקר ויכול לראות את כל הדברים האלו. האמונה בנויה על העובדה שכמו שהעטלף מתרגם תנועות למראות כך גם אנחנו יכולים לראות את העולם לא כאוסף מקרים אלא כגילוי של נשמה עליונה.

חשוב להדגיש שזו לא ראייה **שאתה יוצר** - זה לא **שאתה בחרת** להסתכל על טרמפ ולראות בו השגחה, אלא זו תחושה שמגיעה ממי שאתה, מהנפש שלך, אתה מזהה שהעולם הוא באמת כזה. זו לא תחושה חולפת, רגעית, כמו שרואים בסרט "האושפיזין" - שאומרת שכעיקרון העולם הוא חומרי אך פעם בהמון זמן מגיע הבזק של ניצוץ אלוקי, יום לפני סוכות מגיע לך אתרוג בשווי הרבה כסף או משהו כזה, שגורם לך לראות פתאום את נשמת העולם ואת השגחתו של ה'. אלא אנו מדברים על תחושה יום-יומית שאופפת אותנו.

זה לא רק משהו גנטי, שיש רק לעם ישראל, או לסוג מסוים של אנשים. אלא זו תחושה שמגיעה לאדם שגדל בתוך ההיסטוריה היהודית, כך שהתרבות שלו והעולם שבו הוא חי, גורמים לו להרגיש כך. ההיסטוריה של עם ישראל זו יציאת מצרים, מתן תורה, בית המקדש הראשון והשני, אלו מאורעות שמחברים אלפי שנים יחד - חיבור זה גורם לתחושה שיש משהו נצחי, שמעיד על משהו מסדר גודל אלוהי. אם אדם רואה קוטן הוא חושב שהכל קטן, אך שאדם רואה נוכחות אינסופית, חזרה לארץ מגלות ארוכה וכדו', זה מספר לו סיפור של נצח, של גודל. החגים שאנו חווים, התנ"ך שאנו לומדים - משרים עלינו אווירה שהעולם הוא בעל אמירה.

כדי שאדם שגדל בתוך בית יהודי יצא עם תחושה שהעולם הוא סתם גוש של חומר - צריך העזה מאוד גדולה, צריך מאמץ, כי זו תחושה שבאה בניגוד לסיפור הפשוט של המורשת היהודית. לעומת זאת המורשת של הילד הנורווגי היא שסב-סבו היה ויקינגי שהרג אנשים, ועל הקיר בבית יש שיניים של כרישים, וחנית, ולמעשה אין לו שום דבר שיספר לו על גודל.

הטבעיות שבאמונה נותנת לנו גיבוי. האמונה זה הדבר הכי נורמטיבי לאדם שגדל באקלים הישראלי.

הסיבה להבאת קורבן של שעורים היא שזה מאכל של בהמה. הפנייה לטבע מראה שהאמונה הישראלית איננה דבר שהתפתח בצורה רציונאלית אלא היא חיה בנו בצורה טבעית. טבע זה סדרה של מקרים שאתה רואה אותם כקשורים אחד לשני. טבעי במובן של נורמאלי, יש בכל אחד מאיתנו יכולת לראות את העולם כרצף, ולא כפיזור. זו התפיסה הטבעית שבנו. האמונה הגויית מגיעה מתוך הנשמה האלוהית, אמונה זו קיימת בכל אדם, אך העולם מספר סיפור אחר. אתה חי מתוך נשמה, מתוך זה שאתה בן-אדם, ולכן אתה שואף לגודל, אך אתה חי בעולם שמשדר לך קוטר. כך שאצל אומות העולם גם צורות האמונה יהיו מוזרות- מיתוסים מוזרים, עבודה זרה, פונדמנטליזם אסלאמי, חוסר רציונאליות וכו'. כל הדברים הללו מדגישים את הקוטר שבעולם. טבע הנשמה של כל אדם הוא להאמין אך העולם יוצר מציאות שזה לא תופס. אפשר להיות נוצרי מאמין במקום סגור, אך היציאה לטבע סותרת את זה. אין כאן אמירה שגוי נולד להיות כופר, אלא שהוא נולד לחיות בקונפליקט אמוני בין הנפש שלו למה שהוא רואה בעולם.

מדברי המהר"ל בנצח ישראל אנו רואים שהתהוות האמונה היא לא דרך זה שאדם בא והזדהה עם רעיון אלא הכלל יוצר את המציאות והאדם מתחבר אליה. ההוצאה של האדם מהכלל היא הכפירה². הסיפור לא מתחיל מאפס, אלא האדם מתחיל בחיבור לעם ישראל, מתוך נקודה מסוימת, ומכאן אנו מפתחים את זה קדימה. זו הכפייה שיש באמונה. היא לא מגיעה מתוך החיים שלך אלא אתה חי את החיים הפרטיים שלך מתוך אווירה של אומה שחיה את החיים סביב הרצון לקדש את שם ה', סביב המוסר. זו כפייה לא במובן שאחד הוא גוי ואחד יהודי, אלא זו כפייה במובן שנותן את התוקף לאמונה, שמראה שהכל בנוי על כפייה, כל אחד כפוי לראות את העולם כפי שהוא נראה ממקום הולדתו.

² בהגדה של פסח נאמר "רשע מה הוא אומר- מה העבודה הזו לכם? לכם ולא לו! ומתוך שהוציא את עצמו מן הכלל-כפר בעיקר" מסביר זאת הרב קוק- כי ההוצאה את עצמו מקדושת כלל ישראל היא-עושה את הכפירה בעיקר. עולת ראייה על הגדה של פסח, חלק ב', עמוד רעה'.

עם ישראל מעוצב בצורה שבה תחושת החיים הראשונית שלו היא אמונה, אמונה שיש בעולם אמירה³. היום אנו מוצאים את האמונה בנו בתור קטע כפוי בתחילה, אבל הכפייה הזאת טובה לנו. בעולם שבו כל אחד כפוי להיוולד במסגרת מסוימת עדיף להיוולד לאבא עשיר. כך גם עדיף להיוולד בתוך מציאות של עם ישראל, שזו המציאות שרואה את העולם בדרך הכי קרובה לאמת. מכאן זה הופך לתחושת החיים הטבעית שלך. סגולת ישראל זה משהו שיש לכל יהודי, אבל יש יהודי שבתשעים ותשע אחוז הוא גוי, ורק אחוז אחד נשאר יהודי. איננו מדברים כאן במישור של הד.נ.א של יהודי ששונה מד.נ.א של גוי. אלא אף אילו היתה הזהות הגנטית אותו דבר. קיים שוני המגיע מתוך המורשת, התרבות. ולכן יהודי שכל חייו ההורים שלו ניסו למחוק לו את המורשת היהודית, יש בו את הניצוץ הזה, אבל לא בכמות משמעותית.

ב. חשיבות ומשמעות לימוד אמונה

אחריו ועל גביו בא יסוד העילוי השכלי והלמודי. אמנם חולשת האדם גורמת, שבהיותו מוכשר למחקר שכלי יוחלש בו יסוד הנטייה האמונית, ובהיותו שלם באמונה הוא עלול למעט בהשכלה וחכמת לב. אבל תכלית דרך הישרה היא, שכל כח לא ימעט את חברו, ולא יתמעט על ידו, כ"א יתגלה בכל מלא עזו, כאילו היה הוא השולט לבדו.

אחרי ביאורו של הרב מהו הבסיס לאמונה, מתמודד הרב עם היחס שבין השכל לאמונה. הרב מבאר כאן את הקשר בין האמונה לשכל בשלוש ורסיות, נקודות.

א « הקשר הראשון הוא אחריו.

ב « הקשר השני הוא על גביו.

ג « הקשר השלישי הוא שהכוח מתגלה בכל עוזו.

³. "אמר רבי יצחק: משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת. אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג? הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני בעל הבירה. כך לפי שהיה אבינו אברהם ואמר שהעולם הזה בלא מנהיג? הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם" בראשית רבה (וילנא), פרשה ל"ט.

הקשר הראשון הוא שהשכל בא אחרי הטבע. המושג לימוד אמונה התחיל אצל הרב צבי יהודה. לאור דברי הרב כאן מובן שמשמעות לימוד האמונה הוא לימוד האמונה שלך. בשעה שאנו לומדים הרב קוק, מהר"ל, כוזרי, אנו בעצם לומדים את עצמנו, כאן אנו מבינים מהו היחס בין השכל לאמונה. השכל לא אמור לייצר את האמונה, מכיוון שהאמונה לא נבנית צעד-צעד, האמונה טבועה בנו והלימוד הוא רק הוצאה מהכוח אל הפועל של הטבע האמוני. לימוד האמונה מברר מה הן ההנחות היסוד שלך, מה הן ההשקפות שלך, מהו הטבע האמיתי שלך. האמת, הפילוסופיה, המדע, זה רק ניתוח מושגי של דברים שאתה כבר יודע. לימוד האמונה הוא פירוט, ניתוח של דברים שאתה כבר מאמין, שכבר נמצאים בך.

הסיבה שאנו לומדים את עצמנו דרך הרב קוק היא כי כל תפקידים של אנשי הרוח הוא להראות לכולם מה הם הרגישו, לבטאות את מה שקיים באחרים. תפקיד איש הרוח הוא לא לייצר, אלא לבטא את מה שיש בכולם, דבר שהאדם הממוצע לא מצליח לבטא לבד. המהר"ל, הרב קוק, וכו' הם אלו שהצליחו לחפור לעומק ולהגיע לשכבות הכי פנימיות, כך שהם "עשו לך את העבודה". כך שמשמעות השכל היא "בסך הכל" פיתוח מה שיש בך, הוצאה לפועל של האמונה. המתח בין השעורה לחיטה מציין את המתח בין הטבעי- הדבר שקיים מצד עצמו, מצד העבר שגרם לו להתקיים, לבין המגלה והמעורר.

הקשר השני הוא ה"על גביו". המניע של האנושות למחשבה מתחיל מתוך הנטייה לרוח, לנסתר. בשביל שלאדם תהיה נטייה לחקור, ללמוד, לקרוא, זה חייב לבוא מתוך תחושה שיש פלא בחיים, שיש דברים עוד לא מובנים, דברים נסתרים. ומכאן מגיעה הדחיפה האינטלקטואלית. הצימאון האינטלקטואלי הזה, מתבטא בכלל אך ורק בנטייה שלנו להתעניין באנושות, בחיים שלנו, בצדדים בחיים שלנו שאנו עוד לא מבינים- שנראים לנו פלאיים. התחושה שהחיים זה פלא, סוד, שיש בהם נשמה שמתגלת רק בנצנוצים, ולכן האדם נמשך לגלות את המניע של הנצנוצים הללו.

הקשר השלישי הוא שאין סתירה בין הטבע לשכל, אלא ככל שמתגדל הכוח האינטלקטואלי כך גם מתגדל הכוח הטבעי. בניגוד לאמירה שמחקר מתפתח בחוסר אמונה וכדי להגיע לאמת חייבים להתחיל מאפס ולכפור בכל המוסכמות, אומר כאן הרב שבמידה שיש לך וודאות ומצד שני יש לך

יותר ידע ומחשבה, כך נוצרת בך התנגשות יותר חזקה, אשר מתוכה מתפתחים בירור ואמת יותר חזקים. ספקנות טוטאלית מביאה לחוסר אמונה ולספק מוחלט. אקלים רוחני נשען על התנגשות יום-יומית. התחושה ש"כמה שיותר מאמינים- פחות חושבים" מגיעה מתוך קלקול של האנושות- שהגיעה למצב שבו היחידים שחושבים הם ה"שרוטים", אלו שהנטייה לחשיבה לא מגיעה אצלם מתוך הקונפליקט בין האמונה לידיעות, אלא הרצון למחשבה מגיע מתוך האישיות שלהם, מתוך ה"שריטה". היום אנו חושבים שיש בעיה, אך אם אנו מאמינים במשהו אז לא צריך לחשוב. כך שאין ניגוד בין מחשבה לאמונה. אם יש בך צימאון למחשבה, אתה פותח את האמונה- את עמדת הייסוד שלך ביחס לחיים ואותה אתה מברר. זהו המניע היותר טבעי, שמגיע מתוך הקונפליקט בין הטבעיות למחשבה. העומר בא להראות שהמחקר השכלי לא סותר את הטבעיות האמונית, אלא המחקר נשען עליו, האמונה לא מתחילה מהשכל, אלא נשענת עליו.

